

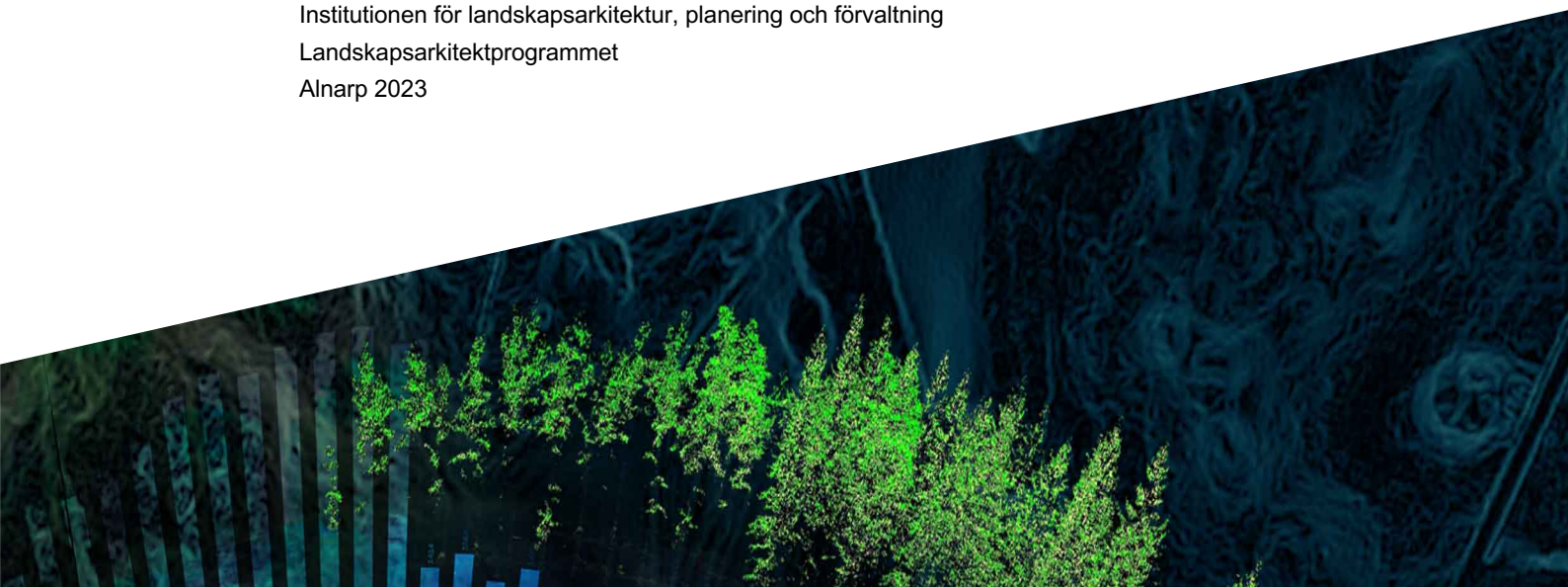

Aktion som verktyg i det offentliga rummet

Hur landskapsarkitekter och konstnärer kan använda aktionsforskningens metoder som verktyg i arbetsprocessen för att förändra och lösa specifik problematik tillsammans.

Linn Klaar Stenberg

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitekturprogrammet
Alnarp 2023

Aktion som verktyg i det offentliga rummet

Hur landskapsarkitekter och konstnärer kan använda aktionsforskningens metoder som verktyg i arbetsprocessen för att förändra och lösa specifik problematik tillsammans.

Action as tool in public space. How landscape architects and artists can use the methods of action research as tools in their working processes to make change and to solve specific problems together.

Linn Klaar Stenberg

Handledare: Anna Peterson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Frederik Aagaard Hagemann, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2023

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Nyckelord: aktionsforskning, aktion, offentligt rum, temporär, tillfällig, konst, konceptkonst, installation, performance, landskapsarkitektur, arkitektur.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Ett implementering av aktionsforskningens metoder som verktyg för landskapsarkitekters och konstnärers gemensamma projekt och arbetsprocesser skulle kunna vara en väg för disciplinerna att skapa ett fungerande samarbete. Genom aktionsforskningens cykliska process finns utrymme för att skapa förändring och lösa problematik i samhället relaterat till vardera disciplinens kunskapsbank och det genom aktion i det offentliga rummet.

Slutsatserna dras utifrån en litteraturstudie. Aktionsforskning, det offentliga rummet, och en kort historisk tillbaka blick inom konsten undersöks. Två temporära konstprojekt och två temporära landskapsarkitektprojekt studeras också.

Drivkraften i aktionsforskningen är att förbättra och skapa förändring, det kan ske inom olika verksamheter och på olika platser. Det offentliga rummet är en plats som både landskapsarkitekter och konstnärer arbetar med. Platsen är i sig en plats för demokrati och yttrandefrihet och att bedriva aktion där för att insamla information och nå ut med sitt budskap till allmänhet och beslutsfattare borde vara passande.

Nyckelord: aktionsforskning, aktion, offentligt rum, temporär, tillfällig, konst, konceptkonst, installation, performance, landskapsarkitektur, arkitektur.

Abstract

The implementation of the methods of action research as tools for landscape architects and artists joint projects and working processes could be a way for the disciplines to create a functioning collaboration. Through the cyclical process of action research, there might be room for creating change together and solving problems in society related to each discipline's bank of knowledge and through actions in public space.

The conclusions are based on a literature study. Action research, the public space, and a brief backstory on the history of art is investigated. Two temporary art projects and two temporary landscape architect projects are also studied.

The driving force in action research is to improve and create change, this can happen within different practitioners and in different places. The public space is a place that both landscape architects and artists work with. The place itself is a place of democracy and the freedom of speech. To conduct action in the public space to gather information and reach out with your message to the public and decision makers could be suitable.

Keywords: action research, action, open space, public space, temporary, ephemeral art, art, conceptual art, installation, performance, landscape architecture, architecture.

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	5
Figurförteckning	6
Förkortningar	7
1. Inledning	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Avgränsningar	9
1.3 Syfte och målsättning	10
1.4 Frågeställning	10
1.5 Metod	10
2. Aktionsforskning	12
3. Det offentliga rummet och dess användning	18
4. Temporär konst	20
4.1 Föregångare till den temporära konsten - Marcel Duchamp och konceptkonst	20
4.2 Temporära konstprojekt i det offentliga rummet.....	23
5. Temporär landskapsarkitektur i det offentliga rummet	27
6. Diskussion	31
6.1 Slutsats.....	37
6.2 Metod-diskussion	38
6.3 Vidare forskning	39
7. Referenser	40
7.1 Referenser till figurförteckning.....	42
Tack	44

Tabellförteckning

Tabell 1. Sammanställning av aktionsforskningens process utifrån fyra olika verksamheter. (Linn Klaar Stenberg, 2023).....	17
Tabell 2. Sammanställning av aktionsforskningens process utifrån fyra olika verksamheter (likheter belysta). (Linn Klaar Stenberg, 2023).	35

Figurförteckning

Figur 1. Action research cycle. (Darklama, 2008)	16
Figur 2. [D] Marcel Duchamp – Mona Lisa with Mustaches (L.H.O.O.Q). (Cea+, 2011).	22
Figur 3. Ice Watch (37898431101). (Jorge Láscar, 2014).....	26
Figur 4. Pop-up installationen Bee Connected. (Ulrika Bergbrant, White Arkitekter 2016)	29
Figur 5. 1 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).	30
Figur 6. 2 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).	30
Figur 7. 3 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).	30

Förkortningar

PAR Participatory action research

1. Inledning

Under min utbildning till landskapsarkitekt har jag sett en brist i samspelet mellan landskapsarkitektur och konst. För mig är det samarbetet viktigt då jag själv är intresserad av båda disciplinerna och tror att de kan berika varandra. Innan jag började mina studier till landskapsarkitekt har jag gått utbildningar inom bland annat textilkonst och arbetat som scenografiassistent. Catharina Gabrielsson (2006) menar att det finns en konflikt, konst och arkitektur emellan. Hon menar att de drivs av olika mål. Hon påpekar att konstens mål bland annat är att kritisera platsen och samhället medan arkitekturen bekräftar platsen. Jag tror att landskapsarkitektur och konst tillsammans och med hjälp av sina olika kompetenser och olika mål kan skapa unika projekt som är mer oväntade, inspirerande och engagerande än vad var disciplin för sig kan göra. Frågan är bara hur och med hjälp av vilka metoder? Det vill jag undersöka i den här uppsatsen.

1.1 Bakgrund

Aktionsforskning är ett sätt att förändra sin verksamhet genom att aktivt gå in och försöka skapa förändring genom aktion, observation, analys och diskussion (Rönnerman, 2022). Aktion som är ett av verktygen som ingår i aktionsforskning beskrivs i Svenska Akademiens (2022) ordbok som synonym med handling, ingripande och agerande. Aktioner utförs ofta i det offentliga rummet. Det offentliga rummet beskrivs i Nationalencyklopedin; ”offentligt rum, del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker” (Nationalencyklopedin, u.å. b). Det offentliga rummet är enligt Neal & Orum (2010) också en plats för möten.

Temporär landskapsarkitektur och temporär konst är tillfälliga aktioner som kan utföras i det offentliga rummet. Catharina Gabrielsson (2006) frågar sig ”om konsten i hög grad varit inriktad på att *problematisera* platsen och offentlighetens betydelse, har arkitekturens uppdrag formulerats som en fråga om att *bekräfta* dem” (Gabrielsson, 2006:16). Detta beskriver hon som en del i varför konsten och arkitekturen skiljer sig åt och också varför det finns ett problem med att samspela och lära sig av varandra. Hon menar att konsten hela tiden har varit, som hon kallar det självkritisk och därmed ifrågasatt sitt eget arbete vilket har drivit konstnärerna

och konsten vidare, något hon menar inte skett inom arkitekturen. Hon försöker även hitta fler delar som skiljer konst och arkitektur åt och hon beskriver att konstens syfte i samhället är att bedriva kritik medan arkitektens syfte är att bekräfta. Hon går så långt att hon beskriver ”konst och arkitektur som skilda kunskapsområden och tekniker men med gemensamma strategier” (Gabrielsson, 2006:28). Men hon påpekar även att om konst och arkitektur kan samspela med varandra kan de också förändra det offentliga rummets villkor (Gabrielsson, 2016).

Aktionsforskning kan utföras inom olika verksamheter och processen ser då olika ut och kan anpassas för varje verksamhet (Rönnerman, 2022). Till exempel kan aktionsforskning utföras inom skolans verksamhet. Karin Rönnerman (2022) beskriver att lärarnas kommunikation mellan varandra kan undersökas. Vidare menar hon att kommunikationen mellan lärare och elever också kan undersökas. I båda fallen är förändring på arbetsplatsen målet i enligt Rönnerman. Hon berättar att åtgärder vidtas i praktiken för att sedan observeras och till slut analyseras genom samtal och diskussion mellan de inblandade för att förhoppningsvis kunna förändra verksamheten till det bättre (Rönnerman, 2022).

Med utgångspunkt i ovanstående frågar jag mig om det går att applicera aktionsforskningens metoder på landskapsarkitekturens praktik och i så fall om ett samarbete mellan landskapsarkitektur och konst kan berikas av dessa metoder?

1.2 Avgränsningar

Jag kommer inte att utföra en aktionsforskning i den här uppsatsen. Jag kommer inte iscensätta någon verklig aktion. Det innebär att jag inte heller kommer kunna följa, reflektera över eller dokumentera en sådan process.

I den här uppsatsen kommer jag utgå från att aktion är en handling, något vi aktivt gör på en specifik plats. Begreppet aktionsforskning kommer jag förhålla mig relativt fritt till för att hitta bästa sätt att applicera det på landskapsarkitektens och konstnärens gemensamma arbetsprocess. Jag kommer fokusera på landskapsarkitekten och konstnärens samspel med samhället och inte samspelet mellan kollegor.

Jag kommer utgå från det offentliga rummet som plats för aktion. För mig är det offentliga rummet viktig som plats för demokrati och yttrandefrihet. Det är också en plats som i bästa fall inkluderar alla i samhället.

1.3 Syfte och målsättning

Uppsatsens syfte är att undersöka om aktionsforskningens metoder går att använda för att utveckla samarbetet mellan landskapsarkitekter och konstnärer.

Målet är att efter avslutad litteraturstudie kunna implementera aktionsforskningens metoder på landskapsarkitektens och konstnärens gemensamma arbete.

1.4 Frågeställning

På vilket sätt kan aktionsforskningens metoder användas som verktyg för landskapsarkitekters och konstnärers gemensamma arbetsprocess, med fokus på aktion i det offentliga rummet?

1.5 Metod

Insamling av litteratur har skett primärt via sökning i primo och via Sveriges lantbruksuniversitets bibliotek i Alnarp. Karin Rönnermans bok från 2022, *Aktionsforskning Vad? Hur? Varför?* och *The SAGE Handbook of Action Research* av Hilary Bradbury från 2015 har varit grund till aktionsforskningsdelen. Utöver det har annan relevant litteratur använts, så som böcker, avhandlingar, vetenskapligt granskade artiklar och tidningsartiklar inom uppsatsens olika ämnen använts.

Jag har utfört en litteraturstudie där jag undersökte aktionsforskningens metoder för att ta reda på om aktionsforskning kan användas inom ett samarbete mellan landskapsarkitektur och konst för att kunna förändra och lösa problematik relaterat till landskapsarkitektur.

I litteraturstudien har jag även undersökt det offentliga rummet för att hitta en plats att utgå ifrån som plats för aktion. Begreppet *aktion* inom aktionsforskning har undersökts för att se om det även går att använda av landskapsarkitekter och konstnärer i det offentliga rummet.

Två korta nedslag i historien har gjorts för att undersöka sambanden mellan Marcel Duchamp, konceptkonst och temporär konst. Även begreppen *installation* och *performance* har undersökts i sin korthet för att klargöra hur de kan användas som uttrycksform inom konsten och framför allt för att skapa förståelse för hur både de temporära konstprojekten och landskapsarkitekturprojekten är gjorda.

En projektstudie där två temporära konstprojekt och två temporära landskapsarkitekturprojekt undersöktes. Det gjordes för att undersöka om temporär konst och temporär landskapsarkitektur kan vara en fungerande uttrycksform för aktion i det offentliga rummet vid aktionsforskning. De fyra projekten är valda för att de alla använder sig av det offentliga rummet som plats och för att de konkretiserar ett problem som de sedan belyser med sin aktion.

Tanken var att dessa delar tillsammans skulle ligga som grund för ett resonemang runt ett teoretiskt exempel på en aktion i det offentliga rummet inom landskapsarkitektur och konst.

2. Aktionsforskning

Aktionsforskning innebär att läsa av en specifik verksamhet och den problematik som finns där, förstå hur det hänger samman och hur det påverkar verksamheten, för att sedan gå in och förändra (Rönnerman, 2022). Aktionsforskning är både en teoretisk och en praktisk forskning (Rönnerman, 2020).

Enligt Institutionen för pedagogik och specialpedagogik vid Göteborgs Universitet kan ”aktionsforskning ses som ett sätt att få kunskap om sin egen praktik och därigenom förutsättningar för att förändra densamma. Utgångspunkten tas i den praktiska verksamheten. Aktionsforskning innefattar alltså en relation mellan tänkandet om och handlandet i praktiken. Centrala moment i aktionsforskningsarbetet är att som praktiker ställa frågor till praktiken, iscensätta en aktion, följa processen systematiskt samt reflektera över vad som sker. Processen avslutas med någon form av dokumentation. Den kunskap om den egna praktiken, som man på så sätt får, utgör grund för ett fortsatt utvecklings- och förbättringsarbete” (Rönnerman, 2020).

Karin Rönnerman är professor emeritus inom institutionen och författare till flertalet böcker om aktionsforskning (Studentlitteratur, u.å.). I Rönnermans (2022) bok *Aktionsforskning Vad? Hur? Varför?* tar hon upp läraryrket och skolan som exempel på yrke och plats för aktionsforskning. Hon lyfter vikten av att lärarna själva går in och analyserar sin praktik för att skapa förändring. Aktionsforskning fungerar då som ett viktigt analysverktyg (Rönnerman, 2022).

I Nationalencyklopedin (u.å. a) står att forskaren oftast är aktiv genom hela aktionsforskningsprocessen och är med och driver allt från planering, aktion till analys. Men forskaren kan även ta en mer passiv roll som åskådare över processen, beroende på situation (Nationalencyklopedin, u.å. a). I *The SAGE Handbook of Action Research* tar Hilary Bradbury et. al. (2015) upp flera olika sätt att utföra aktionsforskning på. De menar att på grund av att livet i sig är komplext och specifika situationer kräver olika sätt att agera på behövs också flera metoder av aktionsforskning. Bradbury et. al. (2015) påpekar även att varje metod inte är ett facit utan olika varianter kan prövas. Det går även Karin Rönnerman (2022) in på då hon menar att aktionsforskning kan se olika ut beroende på vilken verksamhet den används för och dess sammanhang. Rönnerman menar också att varje verksamhet har sina fasta delar, till exempel var arbetet utförs, vilka styrande dokument som behöver följas och andra grundelement som behöver tas hänsyn till men som är olika för varje arbete och arbetsplats. Samtidigt som hon påstår

ovanstående betonar hon även att dessa fasta delar också går att rucka på och påverka. (Rönnerman, 2022)

Rönnermans (2022) aktionsforskningsprocess kan radas upp i fyra punkter som tillsammans arbetar för att synliggöra problematik och för att hitta utvecklings- och förbättringspotential;

1. Identifiera problematik.
2. En praktisk aktion utförs.
3. Aktionen dokumenteras och observeras.
4. Processen och resultatet analyseras och diskuteras för att förhoppningsvis nå förändring. (Rönnerman, 2022)

Rönnerman (2022) som huvudsakligen utgår från skola och förskola menar att ett samspel sker mellan alla aktörer inom verksamheten, så som kollegor, elever, rektor och så vidare. Samspelet sker genom att vi aktivt gör något och att vi pratar med varandra med mål att kunna förstå varandra. Hon kategoriserar det i tre imaginära rum. Det första står för förståelse, det andra för aktivitet och det tredje för relationen mellan människor och omvärld. Genom att använda dessa tre rum som grund för diskussion kan det enligt Rönnerman ge en vidare syn på problematiken som ligger bakom problemet. (Rönnerman, 2022)

I boken *The SAGE Handbook of Action Research* tas ett annat sätt att utföra aktionsforskning på upp. Hilary Bradbury, George Roth och Margaret Gearty beskriver i kapitlet *The Practice of Learning History: Local and Open System Approaches* hur *Learning history* används för att samla in information från flera håll för att få med olika perspektiv, genom intervjuer och samtal. Målet är att dokumentera och sprida den informationen och det som deltagargruppen både kommit fram till och lärt sig under processen. (Bradbury, 2015)

Learning history kan på samma vis som Rönnermans process radas upp i fyra punkter.

1. I punkt ett analyseras problematiken och framtida mål fastställs.
2. I punkt två utförs intervjuer med inblandade där både positiva och negativa aspekter tas upp.
3. I punkt tre summeras all information som tagits in och dokumenteras genom att göra en interaktiv video eller text som kan användas i andra projekt.

4. I punkt fyra bjuds alla inblandade in igen, men nu gemensamt för att ta del av, diskutera och klargöra resultatet som sedan kan implementeras i arbetet/verksamheten och i andra projekt. (Bradbury, 2015)

Ytterligare en variant på aktionsforskning är *Participatory action research (PAR)*. Författaren Meghna Guhathakurta tar i kapitlet *Theatre in participatory action research: Experiences from Bangladesh* i boken *The SAGE Handbook of Action Research* upp ett exempel från Bangladesh (Bradbury, 2015). Där finns en utbredd fattigdom, människor är förtryckta och underprivilegierade. För att nå och medvetandegöra dessa människor med frågor, som hälsa, skola, vård och så vidare har teater använts som aktionsmetod. Guhathakurta tar upp en man vid namn Rajib Parves. Parves arbetar med en egen variant av PAR. Han har till exempel använt sin version för problematisering av drog-, våldtäkt- och självmordsproblematik. Det som är speciellt för Rajib Parves variant är att han arbetar med så kallad *interactive theatre* där han använder både teater och pedagogik för att identifiera och belysa problem. (Bradbury, 2015)

Hans version består av fem delar. Punkt 1 till 2 består av en workshop som görs tillsammans med deltagarna. Punkt 3 till 4 består av en aktion (teaterföreställningen) och slutgiltigt arbete för att nå förändring i verkligheten. (Bradbury, 2015)

1. Hitta problematiken. Ta reda på vilken situation vi befinner oss i och om den går att förändra.

Finns vilja? Här undersöks om personerna som är med vill nå förändring och hur de vill nå den.
2. Omvandla problematiken till en berättelse. Skapa en teaterföreställning.
3. Spela upp teaterföreställningen och låta publiken vara med att förändra historien samtidigt som den pågår. Ensemblen består av skådespelare och musiker både professionella och icke professionella. Även om ämnena ofta är tunga och tragiska lyfts de upp av musik och humor för att fånga publiken.
4. Analys och förverkligande av förändring. Ensemblen träffas för att diskutera hur de ska kunna skapa förändring i verkligheten utifrån vad de kommit fram till under teaterföreställningen. Sedan försöker de implementera förändringarna succesivt i verkligheten för att nå konkret förändring. (Bradbury, 2015)

Ett annat exempel på aktionsforskning tar Hok Bun Ku och Jackie Y.C. Kwok upp i samma bok men i kapitlet *The Action Research Practice of Urban Planning*

– *An Example from Hong Kong*. I Hongkong finns stadsplanerare som också arbetar med participatory action research men inom just stadsplanering. De vill ge mer utrymme för brukarnas vilja i utformningen av nya stadsdelar och byggandet av nya hus. De ser en brist i designprocessen där bristen består i att brukarna ofta blir exkluderade. De tycker att stadsplaneringen ska utformas på ett demokratiskt vis där brukarnas idéer står i centrum för vad som byggs. De vill skapa ett samarbete genom PAR, mellan designers och brukare. (Bradbury, 2015)

De skriver ”Our goal is to convince government in the design of city space, in order to ensure a habitable living environment for all” (Bradbury, 2015:119).

Här sker PAR i tre steg. Steg 1 till 2 används för att identifiera problematiken (Bradbury, 2015).

1. Deltagarna (brukarna) får berätta hur de ser på platsen.
2. Photovoice. Varje deltagare får varsin kamera för att dokumentera vad de tycker är viktigt med platsen, både sådant som de gillar och sådant som de inte gillar.
3. Workshop. Här bjuds deltagarna in för att aktivt genom workshopens metoder berätta vad de tycker ska förbättras på platsen. På workshopen får de visualisera sina idéer utifrån förberedda 2D- och 3D-kit av platsen.
4. Skapa förändring på platsen. (Bradbury, 2015)

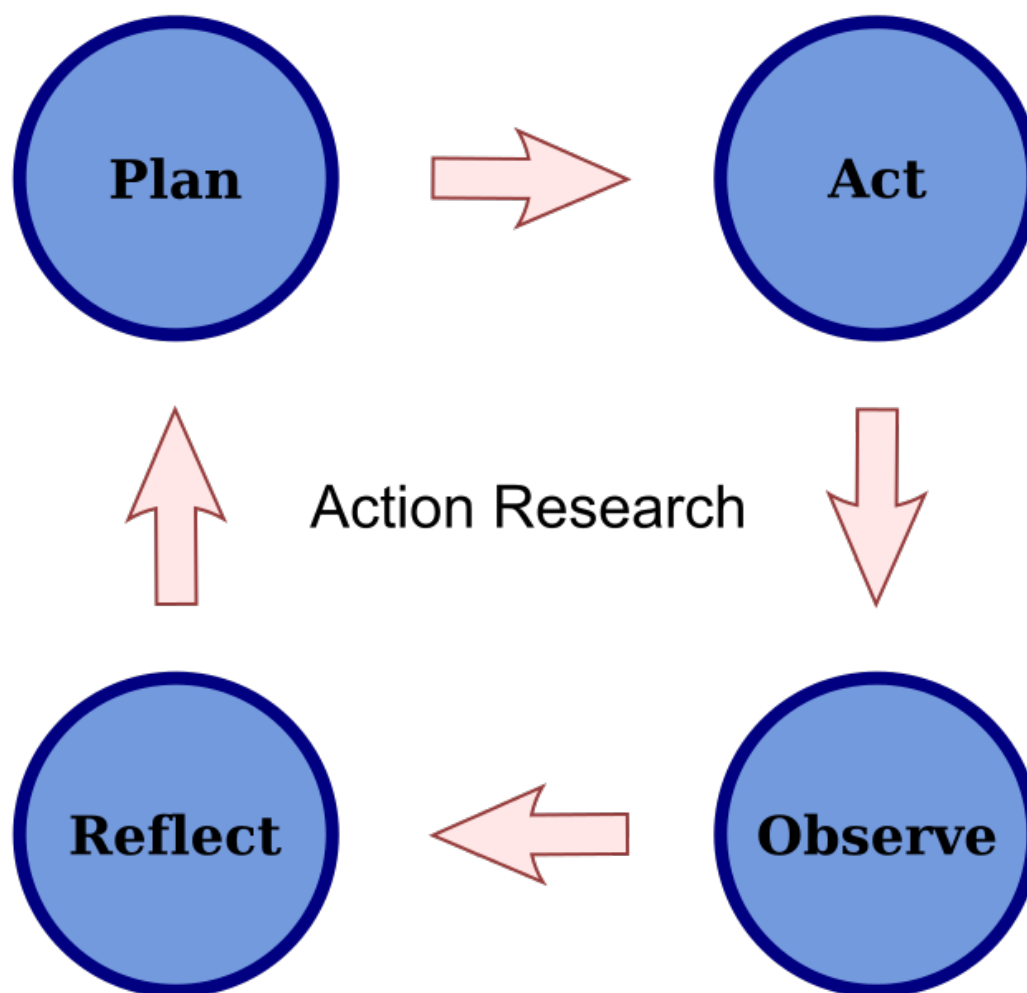
Dessa stadsplanerare beskriver steg 4, att skapa förändring på platsen som svårt. Dels på grund av att beslutsfattarna tycker att processen är för tidskrävande och att det tycker att metoden inte är effektiv. (Bradbury, 2015)

Nationalencyklopedin (u.å. a) lyfter fram att det finns både de som är kritiska mot aktionsforskning och de som är positiva till det. De kritiska argumenten grundar sig i att forskaren är en del av processen och därmed inte kan vara objektiv i sitt arbete för att förbättra situationen. Hilary Bradbury (2015) tar också upp objektiviteten som en möjlig brist med aktionsforskning. De positiva menar att en aktiv forskare som är med i alla delar från planering, aktion, observation till analys efteråt, går in i sitt arbete på ett mer noggrant sätt och på det viset har lättare att lösa problematiken (Nationalencyklopedin, u.å. a).

Om det sociala samspelet är nyckeln till en fungerande verksamhet innebär det att tal och handling behöver korrelera med varandra. Det blir också i sin tur detta samspel som forskare genom aktionsforskning kan gå in och försöka förbättra och

utveckla genom analys, reflektion och diskussion. Men som nämnts ovan finns det olika sätt att utföra aktionsforskning på och olika anledningar till detta.

Aktionsforskningens process är cyklisk menar Bradbury et. al. (2015). Det betyder att när ett projekt är färdigt förs kunskap vidare till nästa för att hela tiden försöka förbättra resultatet. Vilket gör att vi hela tiden pushas till att förnya oss och komma längre i nästa projekt.aktionen blir en viktig del i aktionsforskningen och för att vidare förstå hur den skulle kunna användas inom ett samarbete mellan konst och landskapsarkitektur behöver både konstnärligaprojekt och projekt inom landskapsarkitektur undersökas. En variant på aktionsforskningens cykel illustreras i *figur 1*.

Figur 1. Action research cycle. (Darklama, 2008)

Tabell 1. Sammanställning av aktionsforskningens process utifrån fyra olika verksamheter. (Linn Klaar Stenberg, 2023).

Karin Rönnermans aktionsforskningsprocess (Rönnerman, 2022)	Learning history (Bradbury, 2015)	Participatory action research (PAR) med interactive theatre som aktionsmetod (Bradbury, 2015)	Participatory action research (PAR) utfört av stadsplanerare (Bradbury, 2015)
1. Identifiera problematik.	1. Problematiken analyseras, framtida mål fastställs	1. Hitta problematiken. Går det att förändra? Finns vilja? Vill medverkande nå förändring och hur?	1. Deltagarna får berätta hur de ser på platsen för att identifiera problematik.
2. En praktisk aktion utförs.	2. Intervjuer utförs med inblandade	2. Omvandla problematiken till en berättelse. Skapa en teaterföreläsning	2. Photovoice. Deltagarna dokumenterar det de tycker är viktigt med platsen för att identifiera problematik
3. Aktionen dokumenteras och observeras.	3. Information som tagits in summeras och dokumenteras och interaktiv video/text skapas	3. Teaterföreläsningen spelas upp och publiken är med och förändrar historien samtidigt som den berättas	3. Workshop. Deltagarna visualiserar sina idéer utifrån förberedda 2D- och 3D-kit av platsen.
4. Processen och resultatet analyseras och diskuteras för att förhoppningsvis nå förändring.	4. Inblandade bjuds in igen för att gemensamt ta del av, diskutera och klargöra resultatet som sedan kan implementeras i arbetet/verksamheten och i andra projekt	4. Analys och förverkligande av förändring	4. Skapa förändring på platsen.

De fyra ovan nämnda exemplen på aktionsforskningens process har flera likheter. De utgår från olika verksamheter och processen innehåller därför olika tillvägagångsätt, så som att till exempel skapa en teaterföreläsning eller att utföra en workshop som aktion. Men gemensamt för alla är att processen sker i fyra steg; problematik identifieras, aktion utförs och dokumenteras på något sätt, för att sedan analyseras med mål att nå förändring, alltså lösa problematiken. Se *tabell 1* för sammanställning av de fyra olika exemplen på aktionsforskningens process.

3. Det offentliga rummet och dess användning

Det offentliga rummet är enligt Neal & Orum (2010) som har skrivit boken *Common Ground? Readings and Reflections on Public Space* alla platser i vårt samhälle som är öppna för allmänheten. Enkelt uttryckt, de platser där människor kan mötas. Det kan vara både utomhus och inomhus så som gator, torg, bibliotek med mera. Internet kan också vara ett offentligt rum påstår Neal & Orum. Enligt Catharina Gabrielsson (2006), författare till boken *Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar* är det offentliga rummet en plats för demonstrationer och aktioner, där en grupp eller flera gör en aktion för att höras, synas och visa sitt, ofta politiska missnöje. I och med att internet har en så stor potential till att sprida material menar Gabrielsson (2006) att platsen för aktion inte längre behöver vara samma plats som där motståndet finns. Alltså kan en händelse som skett på ett ställe demonstreras eller likande på ett helt annat och den mediala spridningen kan bli enorm beroende på situation (Gabrielsson, 2006).

Neal & Orum (2010) påpekar att det finns regler i samhället som vi måste ta hänsyn till då vi använder det offentliga rummet. De tar upp att det är lagar som behöver följas, politiska beslut att rätta sig efter och sociala strukturer som vi i det offentliga rummet måste förhålla oss till. Vidare beskriver dem att det kan röra sig om öppettider eller vem som äger platsen med mera. En annan viktig aspekt Neal & Orum (2010) tar upp är friheten att använda platsen. De påpekar att det offentliga rummet är gratis att använda och att platsen helst borde vara tillgänglighetsanpassad så att alla kan ta del av den. Men de nämner även att det finns en problematik i samhället som rör vem eller vilka som tillhör allmänheten eller medborgarna. Neal & Orum (2010) tar upp hemlösa som ett exempel på personer som ibland ifrågasätts som del av allmänheten och som ofta nekas plats i det offentliga rummet. De går vidare in på sättet vi bygger det offentliga rummet på. De påpekar att vissa platser byggs just för att inskränka användandet av platsen. De menar att det kan ske genom att inte alls sätta ut bänkar eller genom avsaknad av ljus, vilket i sin tur gör att platsen inte kan användas fullt ut (Neal & Orum, 2010).

Det offentliga rummet är alltså en plats som är tänkt för alla, även om det ibland inte är byggt på det sättet. Platsen bör vara fri att använda för allmänheten och det är en plats där aktioner kan utföras, eftersom det offentliga rummet i bästa fall är en plats för demokrati och yttrandefrihet. Det gör att det offentliga rummet skulle kunna fungera som plats för aktioner vid aktionsforskning, då aktionsforskningens process dels handlar om att samla in information vilket skulle kunna göras vid en aktion i det offentliga rummet då alla är välkomna, dels allmänhet men också beslutsfattare. Det skulle kunna ske genom intervjuer, samtal och dokumentation under aktionens gång. Det offentliga rummet borde även vara en bra plats att sprida sitt budskap på. Förhoppningsvis är det många som tar del av den aktion som görs och aktionen leder i bästa fall till debatt kring problematiken som belyses. Se *Tabell 1*, sid. 17 för sammanställning av aktionsforskningens process.

4. Temporär konst

På Statens konstråds hemsida beskriver de temporär, alltså tillfällig konst så här; ”Tillfällig konst är verk som pågår under en begränsad tid och som har en tillfällig plats, funktion eller publik” (Statens konstråd, u.å. a). Det brittiska museet Tate benämner temporär konst på det här sättet; “There are many forms of ephemeral art, from sculpture to performance, but the term is usually used to describe a work of art that only occurs once, like a happening, and cannot be embodied in any lasting object to be shown in a museum or gallery” (Tate, u.å.). Statens konstråd (u.å. a) menar att temporär konst ofta ställer frågor som rör dagens samhällsdebatt och kan på så sätt möta allmänheten på ett mer direkt och aktuellt vis än vad permanent konst kan. Den temporära konsten har som konstrådet ser det möjlighet att rikta in sig på en viss fråga eller ett scenario som sedan kan diskuteras och utforskas genom projekt och färdiga verk. Statens konstråd beskriver också den temporära konstens möjlighet att vara fri att experimentera och testa nya tillvägagångssätt i det konstnärliga arbetet som en process som ibland också kan leda till nya sätt att arbeta på inom andra gestaltungsområden, så som till exempel permanent konst och statsutveckling. Catharina Gabrielsson (2006) menar att konsten har som mål att genom kritik visa upp verkligheten.

4.1 Föregångare till den temporära konsten - Marcel Duchamp och konceptkonst

För att förstå den temporära konsten kan det vara bra att göra två historiska nedslag. Det första är mellan 1910-och 1920-talet och det andra på mitten av 1960-talet. Det är två viktiga tidpunkter då sättet att se på konst förändrats, hur den utfördes och konstens betydelse.

Vi börjar med den franske konstnären Marcel Duchamp. Han levde mellan åren 1887 och 1968 (Nationalencyklopedin, u.å. c). Det intellektuella budskapet var Duchamps drivkraft och även det som på den tiden gjorde hans verk nyskapande (Nationalencyklopedin, u.å. c). Lars Vilks (1987) tar upp Marcel Duchamps *ready-mades* som ett exempel på det svåra med att bestämma vad gränsen för vad ett konstverk är och inte är. Paul Wood (2002) skriver att dessa *ready-mades* var

vanliga föremål. Vidare beskriver han att Duchamp tog färdiga föremål, ej skapade av någon konstnär och placerade dem i ett nytt sammanhang, på konstmuseum. Det blev en slags kritik av konsten och produkterna han ställde ut ifrågasatte vad konst var (Wood, 2002). Ett exempel på hur Marcel Duchamp förändrade konsten tar Benedikt Feiten (Delaure et.al. 2017) upp. Han berättar om Duchamps omgjorda verk av Leonardo da Vinci's *Mona Lisa*. Paul Wood (2002) beskriver också det här verket och berättar att Duchamp hade målat mustasch på *Mona Lisa* och skrivit en text på franska under som på svenska kan tolkas ungefär som *hon är varm om arslet*. Benedikt Feiten menar att Duchamp med sitt verk sätter konsten i ett nytt sammanhang (Delaure et.al. 2017). Han citerar Antoinette LaFarge i boken *Culture Jamming: Activism and the Art of Cultural Resistance* för att beskriva vad Duchamp åstadkom med sin version av *Mona Lisa* så här; "nominate the petrified painting as a center of activity: a subject of debate, parody, paradox, criticism, thought and reinvention" (Delaure et.al. 2017:218). Paul Wood (2002) beskriver att Duchamp med sina sexuella anspelningar och texter som han skrev på sina verk kritiserade och ifrågasättande konstens gränser. Marcel Duchamps *Mona Lisa* kan ses i figur 2.

Paul Wood (2002) menar att dessa *ready-mades* som ställdes ut på 1910- och 1920-talet var föregångare till konceptkonsten. Lars Vilks (1987) är inne på samma spår som Wood och menar att Duchamps *ready-mades* bara var en del av konstverket och att idén bakom var den viktigaste delen av verket, alltså konceptet. Det är även så Vilks beskriver vad konceptkonst är. Konceptkonsten slog igenom i mitten på 1960-talet och var en reaktion på den modernistiska konsten, där konsten mer fick tala för sig själv och det visuella var i centrum (Wood, 2002).

Både Vilks och Wood tar upp konstnären Sol LeWitt när de ska beskriva konceptkonsten. Vilks (1987) beskriver hur Sol LeWitt ansåg att arbetet bakom verket var det som betydde något och hur verket i sig är näst intill betydelselöst. Wood (2002) beskriver hur LeWitt ansåg att allt arbete sker innan verket blir till. Vidare beskriver han att konceptkonstens mening var att ställa frågor och skapa ett nytt sätt att se på konst och dess syfte. Han betonar också att avsikten och idén med verket blev viktig. Wood (2002) tar bland annat upp ett exempel där konstnärerna Ian Burn och Mel Ramsden spelar upp knappt hörbara ljud för mänskliga öron från en bandspelare på en konstutställning år 1966. Med det exemplet menar Wood att konstnärerna mer och mer rör sig mot att verket i sig inte är viktigt utan att det är idén bakom som tar över (2002). Wood påpekar även att materialet som användes för verken inte heller blev viktigt. En konstnär, Robert Barry som Wood citerar skrev om sin utställning, "så länge utställningen pågår kommer galleriet att vara stängt" (Wood, 2002:36).

Lars Vilks (1987) förklarar hur vissa konstnärers verk bara fanns i idén, men aldrig gjordes. Ett annat exempel som Wood tar upp är ett av konstnären Lawrence Weiners verk där namnet på verket beskriver hur han har tagit bort delar av ett redan exciterande föremål i stället för att själv skapa ett föremål, ”Avlägsnande av en kvadratisk bit från en matta som är i bruk” (Wood, 2002:37).

Även om konceptkonstens konstverk inte liknar dagens temporära konstverk finns likande tankar som speglas i dagens verk. Budskapet är det viktigaste, men i dagens samhälle är det ett mer intellektuellt budskap det handlar om och en samhällskritik mer än en kritik av konsten. Likheterna blir därför fler när det gäller Duchamps ready-mades.

Figur 2. [D] Marcel Duchamp – Mona Lisa with Mustaches (L.H.O.O.Q.). (Cea+, 2011).

4.2 Temporära konstprojekt i det offentliga rummet

För att bättre förstå de olika tillvägagångssätten som temporära konstprojekt kan utföras på kommer först en beskrivning av vad både *installation* och *performance* betyder i ett konstnärligt sammanhang.

”Installationer byggs av disparata eller likvärdiga objekt, som kan vara tavlor, texter, autentiska föremål, organiskt material (t.ex. stenar, vatten), ljud, lukter eller videofilm, sammanställda i konstnärligt syfte och enligt en genomtänkt idé” (Nationalencyklopedin, u.å. d). Vidare står det att läsa på Nationalencyklopedins hemsida att installationskonst inte behöver visas på museum och att de oftast är temporära projekt. Installationskonst har bland annat sitt ursprung från Duchamps *ready-mades* (De Oliviera et. al, 1994). Ett fortsatt ifrågasättandet av vad konst är och var och när verket blir konst infinner sig i och med installationskonsten, likande det ifrågasättande som Duchamp gjorde flera år tidigare (De Oliviera et. al., 1994). De Oliviera et. al. (1994) beskriver hur installationskonstens budskap är relevant, så också platsen som installationen utförs på. Vidare beskriver de att det offentliga rummet ofta används som plats för installationskonst. De beskriver också vikten av att konsten kommer ut i det offentliga rummet för att kunna spräcka gränser mellan konst och livet (De Oliviera et. al., 1994).

För att gå över till vad performance är citeras här Nationalencyklopedins beskrivning: ”Performance, bildkonstform med rötter i den tidiga modernismen, där konstnären själv framför verket inför publik...Syftet är skiftande, men ett viktigt drag är viljan att nå utöver etablerade konstformer och sammanhang” (Nationalencyklopedin, u.å. e).

När nu både installationskonstens innebörd och performance är förklarad kommer nedan tre exempel på temporära konstprojekt utförda i det offentliga rummet att presenteras. Det första är ett performance-verk av Anna Odell, konstnär och vid tiden för verket var hon konststuderande på Konstfack i Stockholm. Det andra exemplet är en installation av konstnären Olafur Eliasson och Minik Rosing som är professor i geologi på Statens Naturhistoriska Museum i Köpenhamn (Eliasson, u.å. a). Olafur Eliasson driver Studio Olafur Eliasson i Berlin där han tillsammans med ett stort team arbetar med flera olika medier i deras projekt, allt från installationer, skulpturer till mer arkitektoniska verk. Men också med både film och fotografi (Eliasson, u.å. a).

Första exemplet är ett performance-verk av konstnären Anna Odell som hon genomförde år 2009. Maryam Fanni (2015) journalist på Sveriges Radio beskriver i artikeln *Utställningen Okänd, kvinna 2009-349701–konstprojektet alla hade en åsikt om* hur Odell gör hon en konstnärlig aktion på Liljeholmsbron i Stockholm.

Fanni berättar att verket *Okänd, kvinna 2009–34970* gjordes som en del av Odells examensarbete på Konstfack. Hon berättar vidare att verket börjar med att Anna Odell simulerar en psykos på bron (Fanni, 2015). I Göteborgs Postens artikel *Snett drama* beskriver Per Wahlberg och Jeff Werner hur polis kommer till platsen där Odell utspelar sin psykos och hur polisen omhänder tar henne och för henne till Sankt Görans sjukhus där hon både bältas och ges medicin (Wahlberg & Werner, 2012). Maryam Fanni (2015) berättar vidare hur Anna Odell använde sin egen kropp som medel för att skapa reaktioner och debatt. Hon nämner också att ingen då visste att Odell var konststudent och att detta var ett performance med mål att belysa brister inom psykiatrin och tvångsvården i Sverige (Fanni, 2015). Wahlberg & Werner (2012) påpekar att Anna Odells aktion skapade rubriker. De tar upp att polisens agerande mot en sjuk kvinna diskuterades, så även läkares och vårdens agerande mot henne. De beskriver även att ett stort mediadrev skapades emot henne och hennes aktion i efterhand. Avslutningsvis berättar de att Odell senare döms till dagsböter för hennes performance-aktionen (Wahlberg & Werner, 2012).

Odell filmade hela händelseförloppet och visade sedan upp det på Konstfacks examensutställning (Wahlberg & Werner, 2012). Verket är inköpt av Moderna Museet (u.å.) i Stockholm och på deras hemsida går att läsa om Odells verk. De avslutar beskrivningen om verket så här; ”Odells verk sätter fingret på ömma punkter också långt bortom psykvårdens. Vad innebär konstnärlig forskning? Och vad får konsten göra?” (Moderna museet. u.å.).

Här blir budskapet den viktigaste delen av hennes verk, medan själva performance-delen blir en biprodukt för att nå målet. Hon vill skapa debatt och nå ut med sitt budskap. I det här fallet blir den mediala uppmärksamheten enorm och diskussionen tar flera olika vändningar som nämns ovan. Odells verk skapar en intellektuell debatt om dagens samhälle och om vad konst är. Likheter med Duchamps vågade *Mona Lisa* som ifrågasätter samhället och konsten går igen fast på ett modernt sätt.

Det andra exemplet är en installation skapad av Olafur Eliasson och Minik Rosing. På Olafur Eliassons (Eliasson, u.å. b) hemsida beskrivs verket som heter *Ice Watch* som en installation bestående av stora isblock som hackats ur isberg utanför Grönland och sedan placerats i en cirkelformation, likt en klocka på fyra olika offentliga platser runt om i världen. Vidare berättas att år 2014 placerades isblock utanför Rådhusplatsen i Köpenhamn, år 2015 placerades isblock utanför Place du Pantheon i Paris och i årsskiftet mellan 2018 och 2019 placerades de utanför Tate Modern i London och utanför Bloomberg i London. Eliasson och Rosing låter Arktis is smälta framför våra ögon för att påvisa klimatförändringarna som sker just nu (Eliasson, u.å. b). Valet av platser och tidpunkter var noga utvalda

för att belysa klimatförändringarna som världen stod och fortfarande står inför (Eliasson, u.å. b). Samtidigt som installationen visades i Köpenhamn presenterades FN's klimatrapport, IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) i Köpenhamn (Eliasson, u.å. a). Installationen i Paris utfördes samtidigt som FN's klimatkonferens COP21 ägde rum i Paris (Eliasson, u.å. b). Olafur Eliasson och Minik Rosing vill med sitt verk få beslutsfattare att agera, de skriver om installationen "Let's transform climate knowledge into climate action" (Eliasson, u.å. a).

I *The Guardian* (Jonze, 2018) skriver journalisten Tim Jonze om installationen när den var i London 2018. Han skriver att Eliasson och Rosing ger allmänheten möjlighet att på nära håll förstå effekterna av klimatförändringarna. Jonze intervjuar Olafur Eliasson som citeras i artikeln *Icebergs ahead! Olafur Eliasson brings the frozen fjord to Britain*, "What does it mean to experience something? Does it change you or not change you? It turns out that data alone only promotes a small degree of change. So in order to create the massive behavioral change needed [to tackle climate change] we have to emotionalize that data, make it physically tangible" (Jonze, 2018). Jonze beskriver vidare att meningen var att låta allmänheten interagera med verken. I intervjun säger Eliasson, citat "Instead of fear-based narratives, you need a positive narrative to make people change their behaviour...and that's why I think the culture sector has a strong mandate to take on some leadership here" (Jonze, 2018). I figur 3 går att se hur *Ice Watch* såg ut då den placerades på Rådhusplatsen i Köpenhamn 2014.

Den här installationen skapar kontakt mellan verk och allmänhet. Eftersom installationen sker på offentlig plats ger det möjlighet för allmänheten att agera och känna på verket. Den fysiska kontakten skapar ett annorlunda sätt att möta klimatförändringar på och Eliasson och Rosing har skapat ett annorlunda sätt att nå ut med sitt budskap. Båda dessa verk, *Okänd, kvinna 2009–34970* och *Ice Watch* når ut med sitt budskap och de skapar debatt. Konstnärerna bakom har hittat varsitt sätt att nå ut både till allmänhet och beslutsfattare, båda genom aktion och med det offentliga rummet som plats.

Att använda sig av den temporära konsten, vare sig det är en installation eller ett performance som aktionsmetod inom aktionsforskning kan vara ett sätt att samla in och sprida sitt budskap på. Konsten har som Catharina Gabrielsson (2006) menar i uppgift att kritisera och våga ifrågasätta problematik i samhället. Den drivkraften kan vara till fördel i aktionsforskningens process för att hitta nya sätt att nå lösningar på och därmed skapa förändring. Se *Tabell 1*, sid. 17 för sammanställning av aktionsforskningens process.

Figur 3. Ice Watch (37898431101). (Jorge Láscar, 2014).

5. Temporär landskapsarkitektur i det offentliga rummet

Nedan kommer två exempel på temporär landskapsarkitektur att tas upp. Det första är en pop-up installation skapad av White Arkitekter, med hjälp av Mareld landskapsarkitekter och Chalmers. Det andra exemplet är en installation av landskapsarkitekten Monika Gora och hennes team.

Det första exemplet, *Bee Connected* skapade White Arkitekter (u.å.) tillsammans med Mareld och Chalmers år 2016. På White Arkitekters (u.å.) hemsida beskrivs installationen som en pop-up park i Göteborg. De beskriver att pop-up parken som byggdes på en av trottoarerna på stadens paradgata, Avenyn såg ut som delar av en bikupa som förbipasserande kunde gå in i. Vidare berättas att odlingslådor i hexagonformer byggdes upp och växter som gynnar pollinatörer odlades i. Det offentliga rummet förändrades på så vis under en kortare period för att ge allmänheten en insikt i bins liv och gjordes som en testbädd för att hitta nya sätt för pollinatörer att leva i staden (White Arkitekter. u.å.).

White har alltså på liknande vis som Statens konstråd (u.å. a) beskriver processen med temporär konst, riktat in sig på ett ämne, fördjupat sig och undersökt det för att sedan bygga något som kan förmedla dess problematik för omvärlden under en begränsad tid. Allmänheten fick här, likt Olafur Eliasson och Minik Rosings installation interagera med verket. Det gick att lukta, ta på och gå in i verket (White Arkitekter. u.å.). Se hur *Bee Connected* såg ut i *figur 4*.

Det andra exemplet är en installation kallad *Ein Volumen aus Licht*. Monika Gora (2012) är en svensk landskapsarkitekt som driver studion GORA art&landscape som hon själv startat i Malmö. Goras arbete beskrivs i boken *Light Volumes, art and landscape by Monika Gora* som gränsöverskridande mellan konst, landskapsarkitektur och arkitektur (Gora, 2012). 1995 gjorde Monika Gora och hennes team en temporär installation som kallades *Ein Volumen aus Licht* i Schottentor, Wien i Österrike, som en del av utställningen *Der Aussenraum* (Gora, 2012). *Ein Volumen aus Licht* betyder *En ljusvolym* på svenska (Google översätt, u.å. a) och *Der Aussenraum* betyder *uteplatsen* (Google översätt, u.å. b). Gora (2012) och hennes team satte upp en 30 meter lång ballong i vitt tyg som de lyste

upp med starka lampor. Installationen byggdes upp på en offentlig plats som var belägen i mitten av en trafikerad rondell där det cirkulerade både bilar och spårvagnar (Gora, 2012). Monika Gora nämner tankar om migration, flyktingar och tältläger som bakomliggande idé för installationen. Hon nämner också barockens lyx och överflöd som del av temat. Dessa två kontrasterande delar förs ihop i en ballong (Gora, 2012). Goras installation, dels inuti och utanpå kan ses i *figur 5, 6 och 7*.

Några år senare gjorde hon två liknande installationer som hon kallade *Drop of light*, en i Stockholm 1998 utanför parlamentet och en i Helsingborg 1999 (Gora, 2012).

Lisa Diedrich som är medförfattare till boken *Light Volumes, art and landscape by Monika Gora* och den som presenterar Monika Gora i inledningen av boken (Gora, 2012). Diedrich beskriver Goras annorlunda syn på landskapsarkitektur. Diedrich beskriver yrket som mångfasetterat med flera valmöjligheter och menar vidare att Gora själv ser det som en djungel av möjligheter och påstår att själva yrkeskåren riktar in sig på den säkra vägen som hon kallar det, den som bland annat går att beskriva och lära ut (Gora, 2012). Lisa Diedrich fortsätter med att Monika Gora däremot arbetar sig in i det Gora kallar djungeln och försöker bryta de säkra gränserna. Diedrich menar vidare att Monika Gora strävar efter att utforska landskapsarkitektens gränser för att hitta nya lösningar på problem som vi annars kan gå miste om och som kan vara till nytta för människa och planet. Lisa Diedrich beskriver att Gora utgår från det hon kallar *site, sights and insights*, vilket innebär att hon utgår från platsen, den framtida visionen och insikten som står för kunskap och dess kontext. (Gora, 2012)

Tydligt är att Goras verk flörtar med konsten. Det är svårt att direkt säga huruvida hennes verk är ett landskapsarkitekt-verk eller en konstinstallation. Intressant är även hennes syn på landskapsarkitekturen. Aktionen i aktionsforskningsprocessen skulle kunna användas för att utforska dessa gränser mellan konst och landskapsarkitektur. Genom att låtaaktionen vara gränsöverskridande suddas skillnaden ut mellan vad som är landskapsarkitektur och vad som är konst. Den skillnad som Catharina Gabrielsson (2006) beskriver där konsten bedriver kritik medan arkitekturen mer bejaktar platsen kan i bästa fall bli till en symbios av båda och därmed stärka varandra i utformning och sätt att nå ut till allmänhet och beslutsfattare på med deras gemensamma budskap.

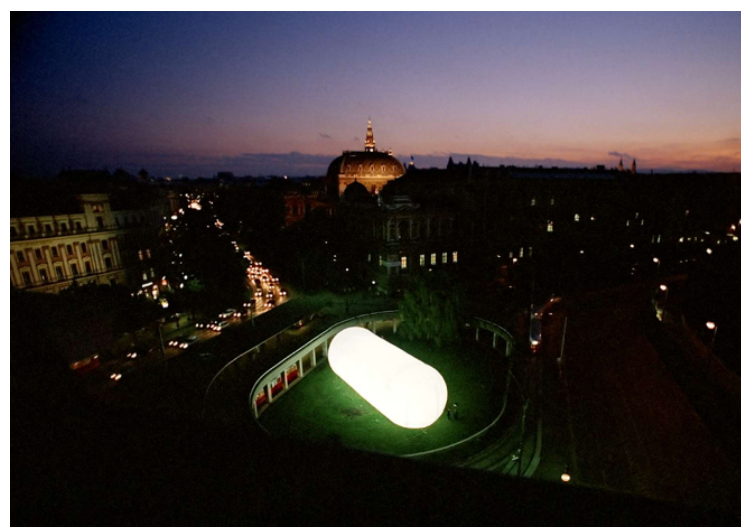
Figur 4. Pop-up installationen Bee Connected. (Ulrika Bergbrant, White Arkitekter 2016)

Figur 5. 1 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).

Figur 6. 2 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).

Figur 7. 3 - Ein Volumen aus Licht (Monika Gora, Gora art&landscape 1995).

6. Diskussion

Resultatet av min litteraturstudie visar att aktionsforskning sannolikt går att applicera på landskapsarkitekters och konstnärers gemensamma arbetsprocess med fokus på aktion i det offentliga rummet.

I den här uppsatsen har målet varit att föra samman tre skilda delar, aktionsforskning, landskapsarkitektur och konst. Aktionsforskning går ut på att samla in information, analysera och dokumentera, för att sedan kunna sprida den för att kunna skapa förändring, alltså lösa problematik. Här används aktionen som verktyg för insamling och spridning av information. Landskapsarkitekturen har enligt Catharina Gabrielsson (2006) ett bekräftande av platsen som uppgift. Vilket för mig låter rimligt då landskapsarkitekturen främst arbetar med att förgylla platser och göra dem bättre än tidigare. Konsten däremot har ett problematiserande av platsen och att bedriva både kritik och självkritik som uppgift (Gabrielsson, 2006). Konsten använder aktion dels som ett sätt att nå ut med sitt budskap på, skapa debatt och för att ifrågasätta samhället. Konsten vågar vara provocerande på ett mer direkt sätt än vad landskapsarkitekturen gör. Problematiken ligger i att föra samman dessa två skilda discipliner som enligt Gabrielsson (2006) har olika uppgifter och mål med respektive arbete och att försöka hitta en gemensam utgångspunkt för dem att verka tillsammans.

Aktionsforskning går att bedriva på flera sätt. Drivkraften ligger i att förbättra, vare sig det handlar om människors samspel, mående eller om en faktisk plats. Aktion som verktyg för aktionsforskaren kan vara föränderlig och anpassas till den verksamhet eller det problem som ska lösas. Det offentliga rummet är en laddad plats, för politik, demokrati och yttrandefrihet. Därför kan det vara en plats att arbeta med och bedriva aktion på.

Landskapsarkitekten utgår från sin kunskap och de möjligheter som det innebär. Våra berättelser har en grund att stå på och rätten att uttrycka oss i samhället för att skapa förändring av de vi har kunskap om. Det gör att vi får en unik position att skapa aktioner på offentlig plats. På samma sätt har konstnärer sin bank inom sitt kunskapsfält att ösa ur. Tillsammans bildar de en bred bas med många kunskapsnät som kan sättas samman och skapa oväntade, innehållsrika och mångbottnade verk.

För att få en djupare förståelse för den temporära konsten gjordes i kapitel 4 en kort historisk tillbakablick över Marcel Duchamp och konceptkonsten. Lars Vilks (1987) betonar att verket i sig inte var viktigt utan det var arbetet och idén bakom, även om det inte alla gånger ledde till ett fysiskt verk som var i centrum för konceptkonsten. Humor och experimenterande runt vad idéer och konstnärligt arbete är leder under den här tiden till då nyskapande konst (Vilks, 1987). Än mer fascinerande är Marcel Duchamp som redan under tidigt 1900-tal arbetade med budskapet och de intellektuella idéerna som utgångspunkt för att rikta kritik till hans samtid (Wood, 2002). Det han redan då gjorde var att göra installationer. Att idag sätta budskapet och idén främst, men att låta aktionen vara det som berättar och gör att idén når ut tycker jag är relevant i en landskapsarkitekts arbetsprocess.

Den franska konsthistorikern Raoul-Jean Moulin citeras av Lars Vilks (1987) i boken *Konst och konster*; ”Konsten är en social företeelse, där naturen och människan inplaceras. Under varje epok, i varje kultur, bygger konsten på människan och uttrycker ett bestämt ögonblick i hennes förhållande till omvärlden. Konsten ställer de stora frågorna, på vilka erfarenhet och kunskap ännu inte funnit något tillfredställande svar” (Vilks, 1987:4). Konsten är alltså enligt Raoul-Jean Moulin fri och kan anta vilken roll eller skepnad som helst och i den rollen kan den uttrycka det som omvärlden kanske inte än kan formulera. Den idén skulle kunna vara frigörande att ta med sig in i ett experimenterande kring utformning av aktioner inom aktionsforskning. Idén stimulerar tankar om konstens möjligheter att nå ut och anta former som vi ännu inte vet vilka de är. Där har konsten en egen ingång till att lösa problem i samhället. Genom att föra in de idéerna i ett gemensamt aktionsforskningsprojekt mellan konst och landskapsarkitektur skulle det kunna leda till oväntade, engagerande processer och resultat.

Catharina Gabrielsson (2006) diskuterar i sin bok *Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar* konstens och arkitekturens olikheter och därav problem med samspel dem emellan. Men efter avslutad litteraturstudie ser jag flera beröringspunkter disciplinerna emellan och tror visst att ett samarbete är möjligt. Nedan kommer dessa beröringspunkter att tas upp utifrån den projektstudie som har gjorts av fyra olika projekt där två är skapade av konstnärer och två av landskapsarkitekter. Dessa fyra projekt använder alla det offentliga rummet som plats för sina aktioner. Alla verk är drivna av ett visst tema, ett budskap som verket genom antingen en installation eller ett performance belyser. Olafur Eliassons och Minik Rosings verk *Ice Watch* och Monika Goras *Ein Volumen aus Licht* är lika varandra bland annat för att de har skapat fysiska verk som går att ta på och gå in i. Dessa två verk tangerar både konst och landskapsarkitektur i sina uttryck. Trots detta är det ena en konstnärlig

installation och det andra en landskapsarkitekts installation. Det tycker jag visar på att gränsen mellan konst och landskapsarkitektur inte är helt tydlig och därmed är inte konsten och arkitekturens olikheter så stora som Catharina Gabrielsson hävdar. Verken upplevs gränsöverskridande. Det talar för att ett samarbete disciplinerna emellan skulle kunna fungera.

Pop-up installationen *Bee Connected* och Anna Odells verk *Okänd, kvinna 2009–34970* har inte lika många beröringspunkter utifrån hur verken ser ut. *Bee Connected* är ett tydligt landskapsarkitekturverk medan Anna Odells verk är en konstnärlig aktion. Tanken på att mixa mänskligt performance-verk med en byggd installation triggas fantasin och ifrågasätter gränser mellan konst och landskapsarkitektur.

Efter att ha studerat de ovan nämnda temporära konstprojekten och de temporära landskapsarkitekturprojekten hittar jag flera likheter mellan dem. Alla projekt använder sig av det offentliga rummet som plats. Alla projekt har ett tydligt budskap om vad de vill nå ut med för information och vilka de vill ska ta del av informationen. Deras syfte är helt enkelt väldigt tydligt. Budskapet kan bli en katalysator för debatt. Aktionen i sig utförs/finns bara under en kortare tid men debatten lever förhoppningsvis vidare och kan hjälpa till att ge information och skapa förändring. Just dessa aspekter är viktiga att ta med sig in i ett aktionsforskningsprojekt för landskapsarkitekter och konstnärer för att de tillsammans ska kunna skapa aktioner med tydliga syften, som når ut och som skapar debatt.

I boken *The SAGE Handbook of Action Research* beskrivs hur Rajib Parve använder sig av aktionsforskningens metoder för att omvandla problematik till en teaterföreställning (Bradbury, 2015). Här används konsten (teaterföreställningen) som metod för att lösa problem (Bradbury, 2015). Han förklarar problemet på ett nytt sätt som gör att fler förhoppningsvis förstår och kan ta till sig problematiken och budskapet än om han inte spelat upp problemen inför allmänheten. Antagligen blir även spridkraften större då föreställningen når ut till många. Genom teater kommunicerar och sprider han information till allmänheten. Allmänheten är med och förändrar föreställningen i realtid och därmed bidrar med information som aktionsforskarna sedan kan ta med sig vidare i aktionsforskningsprocessen.

I exemplet från Hong Kong är det i stället stadsplanerare som använder sin metod för att lösa deras problem på och för att engagera och medvetande göra allmänheten (Bradbury, 2015). De använder sig av modeller av husritningar som allmänheten får bygga med för att komma fram till nya idéer och för att förstå vad allmänheten och de boende vill ha (Bradbury, 2015). Även här är kommunikationen

till allmänheten i centrum och medborgardeltagande är för en landskapsarkitekt väldigt viktigt för att kunna möta de vi bygger för. Workshops för att tydliggöra problematik och för att förstå allmänheten skulle också kunna användas för landskapsarkitekter i deras process för att låta allmänheten vara mer delaktig i beslut.

Båda dessa exempel visar på bredden och variationen i aktionsforskningens metoder och att de går att implementera på flera olika verksamheter och på flera olika sätt. Och som Karin Rönnerman (2022) påpekar så ser aktionsforskning olika ut beroende på vilken verksamhet vi tittar på. Vilket också talar för att en implementering av aktionsforskningens metoder kan fungera för en landskapsarkitekt och en konstnärs gemensamma arbete.

I aktionsforskningens metoder finns tydliga likheter mellan de olika exemplen som tas upp i litteraturstudien. Karin Rönnerman (2022) använder sig framför allt av fyra huvuddelar när hon beskriver aktionsforskningens process inom skolans värld. Identifiera problematik, utför en praktisk aktion, aktionen dokumenteras och observeras, processen och resultatet analyseras och diskuteras (Rönnerman, 2022). Detta skulle kunna prövas i landskapsarkitekturens arbetsprocess.

Tre andra exempel på hur aktionsforskningens process kan se ut tas upp i boken *The SAGE Handbook of Action Research* (Bradbury, 2015). *Learning history* sker enligt följande ordning; analysera problematiken och fastställ framtida mål, utför intervjuer med inblandade, aktion genom skapandet av en interaktiv video/text, diskutera och klargör resultatet för att sedan implementera i arbetet/verksamheten/andra projekt (Bradbury, 2015). *Participatory action research* med *interactive theatre* sker genom att; hitta problematik, omvandla problematik till en berättelse och skapa en teaterföreställning, aktion - teaterföreställningen spelas upp och publiken är delaktig i att förändra berättelsen, avslutas med analys och förverkligande av förändring (Bradbury, 2015). *Participatory action research*, inom stadsplanering sker enligt följande process; deltagarna berättar hur de ser på platsen - positivt och negativt, *photovoice* - med kamera dokumenterar deltagarna dessa positiva och negativa aspekter, aktion - workshop där deltagarna experimenterar fram sina önsknings över hur platsen ska se ut avslutas med att försöka skapa förändring på platsen (Bradbury, 2015). I dessa tre exempel är kommunikation med allmänheten och delaktighet genom aktion i fokus, delar som skulle vara givande i en landskapsarkitekts process för att förstå och ta till sig vad allmänheten vill och hur vi kan ta med det i våra projekt.

Gemensamt för alla fyra sätt att bedriva aktionsforskning på är att processen sker i fyra delar. Nummer ett för alla är att identifiera ett problem. Sedan utförs

processen i lite olika ordning, men processen innefattar för alla någon form av aktion, dokumentation, analys och reflektion för att avsluta med att försöka implementera den förändring som framkommit i verksamheten, hos deltagargruppen eller på platsen. Se *Tabell 2, sid. 34* för sammanställning av aktionsforskningens process utifrån de fyra olika verksamheterna.

Tabell 2. Sammanställning av aktionsforskningens process utifrån fyra olika verksamheter (likheter belysta). (Linn Klaar Stenberg, 2023).

Karin Rönnermans aktionsforskningsprocess (Rönnerman, 2022)	Learning history (Bradbury, 2015)	Participatory action research (PAR) med interactive theatre som aktionsmetod (Bradbury, 2015)	Participatory action research (PAR) utförd av stadsplanerare (Bradbury, 2015)
1. Identifiera problematik.	1. Problematiken analyseras, framtida mål fastställs	1. Hitta problematiken. Går det att förändra? Finns vilja? Vill medverkande nå förändring och hur?	1. Deltagarna får berätta hur de ser på platsen för att identifiera problematik.
2. En praktisk aktion utförs.	2. Intervjuer utförs med inblandade	2. Omvandla problematiken till en berättelse. Skapa en teaterföreställning	2. Photovoice. Deltagarna dokumenterar det de tycker är viktigt med platsen för att identifiera problematik
3. Aktionen dokumenteras och observeras.	3. Information som tagits in summeras och dokumenteras och interaktiv video/text skapas	3. Teaterföreställningen spelas upp och publiken är med och förändrar historien samtidigt som den berättas	3. Workshop. Deltagarna visualiserar sina idéer utifrån förberedda 2D- och 3D-kit av platsen.
4. Processen och resultatet analyseras och diskuteras för att förhoppningsvis na förändring.	4. Inblandade bjuds in igen för att gemensamt ta del av, diskutera och klargöra resultatet som sedan kan implementeras i arbetet/verksamheten och i andra projekt	4. Analys och förändring förverkligande av	4. Skapa förändring på platsen.

Undersökningen visar med andra ord att aktionsforskning består av en process i fyra delar. Processens fyra delar har framgångsrikt använts inom flera olika yrken och verksamheter. Det talar för att en likande process skulle kunna implementeras inom landskapsarkitektens yrke och även inom ett samarbete med konsten. Resultat blir därmed att det sannolikt går att implementera aktionsforskningens metoder, modifierad för att fungera för ett samarbete mellan landskapsarkitektur och konst. Se *Tabell 2* för sammanställning av aktionsforskningens process utifrån fyra olika verksamheter och de likheter som finns mellan dessa verksamheters processer.

Jag har utgått från aktionsforskningens huvuddelar som har beskrivits i flera exempel här ovan; planering, aktion, observation och reflektion/analys som leder till förändring. Dessa delar får vara grunden för samarbetets och arbetets process.

1. Planering och problemformulering: Landskapsarkitekten och konstnären (praktikerna) hittar ett problem inom ramen för deras kompetens (inom praktiken).

Påhittat exempel på problemformulering: Höjda havsnivåer skapar erosion av kustlandskapet och mer markyta försvinner årligen. Det gör att boende inom en viss radie från havet i staden snart kommer behöva evakueras från platsen om vidare åtgärder ej tas.

2. Arbetsprocess och aktion. Landskapsarkitekten och konstnären undersöker, testar och experimenterar fram idéer för att hitta lösningar på problemställningen. Detta leder till aktion. Aktionen blir slutprodukten som visas för allmänhet och beslutsfattare på offentlig plats.

Påhittat exempel på aktion: En installation i form av en enorm sandhög ställs på den berörda stadens största torg. En vattentank som placerats under sandhögen pumpar succesivt ut vatten vilket gör att sanden flyter i väg och högen blir mindre och mindre till att till slut inte finnas kvar alls.

3. Observation: Aktionen observeras och dokumenteras.

Påhittat exempel på observation och dokumentation: Samtidigt som aktionen utförs filmas både installationen och allmänhetens reaktioner. Intervjuer med allmänhet och beslutsfattare hålls för att få reda på deras åsikter och tankar kring problemet som belyses i aktionen.

4. Reflektion och analys: Landskapsarkitekten och konstnären reflekterar och analyserar hela händelseförloppet från planeringsstart till färdig observation för att dels undersöka om de hittat en lösning på problemet och om de kan implementera lösningen i verkligheten och därmed skapa förändring. De undersöker också om de kan hitta nya sätt att förbättra projektets fyra delar till nästa projekt utifrån resultat och analys.

Här finns också utrymme för att bjuda in beslutsfattare för vidare diskussion huruvida vi och dem kan komma vidare i problemlösningen och möjligheten att följa upp beslutsfattarnas agerande i frågan och även möjlighet för oss i projektteamet att delge den information vi fått ta del av till beslutsfattarna som kan använda det som grund för deras agerande kring problemet.

Påhittat exempel på reflektion och analys: Utifrån observationen av aktionen kan vi dra slutsatsen att allmänheten började ställa frågor kring vad erosion är och flera personer uttryckte sin oro för framtiden och för deras hem. Aktionen togs upp i flera tidskrifter och blev föremål för diskussion i media.

Projektteamet fann en aspekt intressant att arbeta vidare med till nästa projekt, vilket var att låta allmänheten agera och vara en del av aktionen. De skulle till exempel kunna få vara de som håller vattnet på sanden. Det skulle skapa en mer inkluderande aktion och kanske i bästa fall även ge ytterligare en förståelse för den problematik vi står inför i staden vad gäller vattennivåhöjningar och erosion.

Genom att bjuda in beslutsfattare till projektteamets studio fick vi ett uppföljande möte om problematiken och kunde berätta för beslutsfattarna vad vi fått reda på genom observation och dokumentation av aktionen. Det gjorde att beslutsfattarna valde att ta upp problematiken om vattennivåhöjningar och erosion på sin dagordning inför beslutet om hur de ska vidta åtgärder för att förhindra erosion och hur de ska rädda de berörda husen vid kustlinjen.

Bradbury et. al. (2015) påpekar, som tidigare nämnts under kapitlet *Aktionsforskning*, att aktionsforskningens process är cyklisk. Därmed kan lärdomar från tidigare projekt tas med in i nästa och så vidare för att hela tiden komma vidare och hitta nya sätt att uttrycka sig, nå ut och lösa problem på.

6.1 Slutsats

Ovanstående resonemang och exempel svarar på uppsatsens frågeställning; *På vilket sätt kan aktionsforskningens metoder användas som verktyg för landskapsarkitekters och konstnärers gemensamma arbetsprocess, med fokus på aktion i det offentliga rummet?*

Det offentliga rummet som plats är för både landskapsarkitekter och konstnärer ett bekant rum att arbeta med. Platsen i sig ger uttryck för samspel och delaktighet. Vilket är precis vad som behövs för att ett gemensamt arbete ska fungera och för att kunna nå och inkludera allmänhet och beslutsfattare i projekten. Aktion som huvudverktyg i processen blir essentiellt för att dels samla in information utifrån och för att sprida det budskap som landskapsarkitekten och konstnärens problemformulering innefattar. Genom att blanda konst och landskapsarkitektur kan aktionen våga vara provocerande och bedriva kritik samtidigt som den kan bejaka det offentliga rummet och dess användning. Aktion i det offentliga rummet kan ske på flera olika sätt. Men genom temporära projekt, vare sig det är en installation eller ett performance bjuds automatiskt allmänhet och beslutsfattare in vilket ökar möjligheten för utveckling av projektet och förändring i samhället. Aktionsforskningens cykliska process ger en grund för att ständigt utveckla det

gemensamma arbetet mot nya utmaningar och nya sätt att utforska dessa på. Det är något även konsten kan hjälpa till med då konsten är van att bedriva självkritik.

Slutsatsen blir att det går att implementera aktionsforskningens metoder som verktyg i landskapsarkitekter och konstnärers gemensamma projekt och arbetsprocesser för att förändra och lösa specifik problematik.

6.2 Metod-diskussion

Det har varit intressant att undersöka aktionsforskningens olika delar och att inse att den för varje verksamhet ter sig så olika. Dessa olikheter skapar också många möjligheter som till exempel sättet att utföra en aktion på.

Jag ser även ljus på konstens och landskapsarkitekturens möjligheter till samarbete i framtiden och tror nog mer nu än innan uppsatsen skrevs att detta är en möjlighet i praktiken.

En brist med uppsatsen skulle kunna vara att jag inte har testat metoden i praktiken. Vilket är högst relevant för att veta om det fungerar, ger nya insikter och om det skulle kunna vara ett utvecklande sätt att arbeta på som landskapsarkitekt och konstnär för att tillsammans lösa problem.

Ytterligare en brist kan vara att intervjuer inte har gjorts med personer som arbetar med temporära projekt i det offentliga rummet. Jag tror att en intervju med en konstnär och en med en landskapsarkitekt som arbetar med temporära projekt skulle varit givande att ha med för att få veta vad de anser om ett samarbete mellan disciplinerna och hur de ser på att arbeta med aktionsforskningens metoder i sin arbetsprocess.

Jag har inte hittat någon tidigare aktionsforskning inom landskapsarkitektur eller inom konst. Kanske skulle jag kunnat hitta det genom en bredare sökning av litteratur, kanske via annat bibliotek eller andra databaser. Det hade kanske förändrat utformningen av mitt påhittade exempel i slutet av diskussionen och i sin tur lett till andra slutsatser.

Men eftersom jag inte funnit det kan det ju även påvisa vikten av att testa det här tillvägagångssättet om det helt enkelt inte gjorts än.

6.3 Vidare forskning

Jag skulle vilja följa upp den här uppsatsen genom att under mitt mastersarbete själv testa aktionsforskning inom landskapsarkitektur för att se om det fungerar. Jag skulle vilja samarbeta med en konstnär, hitta ett problem och experimentera fram en aktion som vi iscensätter, observerar, analyserar och diskuterar för att hitta oss fram till ett resultat. Vidare skulle det vara intressant att gå mer in på djupet av aktionsforskningens metoder. Går det att hitta ännu bättre delar till processen som utmanar och ger oss än mer information och nycklar till problemlösningen? Finns det fler intressanta samarbeten som landskapsarkitekter kan öppna upp för? Hur skulle en aktionsforskning med en landskapsarkitekt och en ingenjör se ut? Eller en aktionsforskning med en landskapsarkitekt och en programmerare? Det finns så många samarbetsmöjligheter och därmed så många möjligheter för landskapsarkitekturen att utvecklas och skapa fantastiska projekt och lösa flera olika sorters problem på.

7. Referenser

- Bradbury, Hilary (2015). *The SAGE Handbook of Action Research*. SAGE Publications Ltd, Third Edition, [Online pub 2020]. Kap:1-2, 10, 12. <https://dx.doi.org/10.4135/9781473921290> [2023-02-27].
- Delaure, Marlyn. & Dery, Mark. & Fink, Moritz. (2017). *Culture Jamming: Activism and the Art of Cultural Resistance*. New York: New York University Press. Kap:9 (sid:218-236).
- De Oliviera, Nicolas & Oxley, Nicola & Petry, Michael. (1994). *Installation art, with texts by Michael Archer*. London: Thames and Hudson Ltd. Sid: 7-12.
- Eliasson, Olafur. (u.å. a). *Project info*. <https://olafureliasson.net/icewatchcopenhagen> [2023-02-28]
- Eliasson, Olafur. (u.å. b). *Ice Watch, 2014*. <https://olafureliasson.net/artwork/ice-watch-2014/> [2023-02-28]
- Fanni, Maryam (2015). Utställningen Okänd, kvinna 2009-349701–konstprojektet alla hade en åsikt om. Sveriges Radio, 16 oktober. <https://sverigesradio.se/artikel/6280514> [2023-01-27].
- Gabrielsson, Catharina. (2006). *Att göra skillnad. Det offentliga rummet som medium för konst, arkitektur och politiska föreställningar*. Stockholm: Axl Books. Sid: 13-17, 28, 35-37.
- Google översätt (u.å. a). Sökord: *Ein Volumen aus Licht*. <https://translate.google.se/?hl=sv&sl=auto&tl=sv&text=Ein%20Volumen%20aus%20Licht&op=translate> [2023-02-14].
- Google översätt (u.å. b). Sökord: *Der Aussenraum*. <https://translate.google.se/?hl=sv&sl=auto&tl=sv&text=der%20Aussenraum&op=translate> [2023-02-14].
- Gora, Monika (2012). *Light Volumes. Art and landscape by Monika Gora*. Switzerland: Birkhäuser GmbH Basel. Sid: 12-15, 34-45, 177, 204.

- Jonze, Tim. (2018). Icebergs ahead! Olafur Eliasson brings the frozen fjord to Britain. *The Guardian*, 11 December. <https://www.theguardian.com/artanddesign/2018/dec/11/icebergs-ahead-olafur-eliasson-brings-the-frozen-fjord-to-britain-ice-watch-london-climate-change> [2023-03-01]
- Moderna museet. (u.å.). *Okänd, kvinna* 2009-349701. <https://sis.modernamuseet.se/objects/107202/okand-kvinna-2009349701?ctx=c5eadff22707e492b19764f2c2e3664029b4ba2d&idx=0> [2023-01-27].
- Nationalencyklopedin. (u.å. a). *Aktionsforskning*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/aktionsforskning> [2023-02-15].
- Nationalencyklopedin. (u.å. b). *Offentligt rum*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/offentligt-rum> [2023-02-15].
- Nationalencyklopedin. (u.å. c). *Marcel Duchamp*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/marcel-duchamp> [2023-03-06].
- Nationalencyklopedin. (u.å. d). *Installation*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/installation> [2023-03-06].
- Nationalencyklopedin. (u.å. e). *Performance*. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/performance> [2023-03-06].
- Neal, Zachary P. & Orum, Anthony M. (2010). *Common Ground? Readings and Reflections on Public Space*. New York & UK: Routledge. Sid: 1-2.
- Rönnerman, Karin. (2020). *Vad är aktionsforskning?* Göteborgs universitet. <https://www.gu.se/pedagogik-specialpedagogik/vad-ar-aktionsforskning> [2023-02-03].
- Rönnerman, Karin. (2022). *Aktionsforskning Vad? Hur? Varför?* Lund: Studentlitteratur AB. Sid: 17-25.
- Statens konstråd. (u.å. a). *Arbetsprocess för tillfällig offentlig konst*. <https://statenskonstrad.se/arbetsprocess-for-tillfallig-offentlig-konst/> [2023-02-09].
- Statens konstråd. (u.å. b). *Malmös leende*. <https://statenskonstrad.se/konst/malmos-leende/> [2023-02-09].

Studentlitteratur (u.å.). *Karin Rönnerman*.
<https://www.studentlitteratur.se/person/redaktor/karin-ronnerman/> [2023-02-21].

Svenska Akademin. (2022). *Svenska Akademiens Ordböcker*.
<https://svenska.se/saol/?sok=aktion> [2023-02-03].

Tate (u.å.). *Ephemeral art*. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/e/ephemeral-art> [2023-02-14].

Vilks, Lars (1987). *Konst och konster*. Malmö: Lunds universitet. Sid: 143-148.

Wahlberg, Per & Werner, Jeff. (2012). Snett drama. *Göteborgs Posten*, 12 juli.
<https://www.gp.se/kultur/kultur/snett-drama-1.624592> [2023-03-07].

White Arkitekter. (u.å.). *Bee Connected*. <https://whitearkitekter.com/se/projekt/bee-connected/> [2023-02-10].

Wood, Paul (2002). *Konceptkonsten*. Hong Kong: Svensk utgåva, Förlaget Sören Fogtdal. Sid: 6-14, 28-44.

7.1 Referenser till figurförteckning

Figur 1:

Darklama (2008). *Action research cycle*. [figur]. Tillgänglig:
https://en.wikiversity.org/wiki/File:Action_research.svg#filelinks (CC BY-SA 3.0) [2023-02-22]

Figur 2:

Cea+ (2011). *[D] Marcel Duchamp – Mona Lisa with Mustaches (L.H.O.O.Q)* [fotografi]. Tillgänglig:
<https://www.flickr.com/photos/centralasian/5435689277> (CC BY 4.0) [2023-03-09]

Figur 3:

Jorge Láscar (2014). *Ice Watch (37898431101)*. [fotografi] Tillgänglig:
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ice_Watch_\(37898431101\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ice_Watch_(37898431101).jpg) (CC BY 2.0) [2023-03-09]

Figur 4:

Ulrika Bergbrant, White Arkitekter (2016). *Bee Connected*. [fotografi]. Tillgänglig:
<https://whitearkitekter.com/se/projekt/bee-connected/> [2023-02-14].
Används med upphovspersonens tillstånd.

Figur 5:

Monika Gora, Gora art&landscape (1995). 1 - *Ein Volumen aus Licht*. [fotografi].
Tillgänglig: <https://gora.se/projects/ein-volumen-aus-licht> [2023-02-15]. Används
med upphovspersonens tillstånd.

Figur 6:

Monika Gora, Gora art&landscape (1995). 2 - *Ein Volumen aus Licht*. [fotografi].
Tillgänglig: <https://gora.se/projects/ein-volumen-aus-licht> [2023-02-15]. Används
med upphovspersonens tillstånd.

Figur 7:

Monika Gora, Gora art&landscape (1995). 3 - *Ein Volumen aus Licht*. [fotografi].
Tillgänglig: <https://gora.se/projects/ein-volumen-aus-licht> [2023-02-15]. Används
med upphovspersonens tillstånd.

Tack

Jag vill tacka min handledare Anna Peterson för vägledning och hjälp under uppsatsens gång. Jag vill också tacka Peter Dacke som tog sig tid att diskutera min uppsats, berätta om sitt konstnärliga arbete och hjälpte mig att hitta nya ingångar och intressanta personer att undersöka för min uppsats. Ytterligare ett tack går till min far, Michael Stenberg som har lyssnat, stöttat och diskuterat min uppsats med mig under den här tiden.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.